



Bonnie és Clyde az életben és a filmen. Az eredeti fotó alapján készült jelenetben (alsó kép): Faye Dunaway és Warren Beatty

A VÉIR MÍTOSZAI



Egy ország, amelynek — ebben az értelemben — nincs igazi történelmi múltja (az események szinte még karnyújtásnyira) természetesen nem rendelkezik közönséget formáló-szabályozó mítoszokkal sem. Mit tehetne hát, gyártani kezdi modern mítoszait, amelyekben némiképpen kifejezni érzi önmagát. Persze, mindez — nélkülözve az idő mélységét — nem válhat azzá, ami a mítosz igazi rendeltetése: a törvények erejének metaforikus-költői fölmutatásává. Buffalo Bill, Al Capone, Bonnie és Clyde alakját mitikus ködök burkolják be, ezek azonban még szétfújhatók, meglibbenthetők. Bonnie-ból és Clyde-ból, ebből a két szerencsétlen flótásból, akiket gengszterekké kényszerített sorsuk és hajlamuk, szívesen kreálnának valami nagystílű szabadsághős, de hát a tények túlságosan közeli.

1938. május 23-án a rendőrök szitává lötték Amerika leghíresebb gengszterpárosának fekete gépkocsiját, az árulás szempillantás alatt végzett velük. (Mondják, az áruló később fölkötötte magát.) Bonnie és Clyde közönséges bankrabló volt, illetve annyiban talán mégsem voltak közönségesek, hogy a szokásnál is több vér tapadt kezükhöz. De mert ügyesek voltak, vakmerők, no meg mert szívesen fényképezkedtek (és fényképezték magukat), egy egész ország fölfigyelt rájuk, szurkoltak nekik, hiszen a rendőrségnek mégsem szurkolhattak. A szabadsághősök mítosza szinte adva volt: a gazdagoktól elvesznek, a szegényeket nem háborgatják, sőt, az árulók sorsa is a bibliai Júdás-motívum. (Gondolom, itt nem bántó cinizmus: minek háborgatnák a szegényeket, azoktól nem lehet semmit elvenni, a kockázat fölösleges.) És a legenda növekedett. Brigitte Bardot és a költő-zeneszerző Serge Gainsbourg lemezt csinált balladájukból — a siker meglepő volt. A szabadsághős-rabló kliséje mélységesen ott él az emberek többségében, akik önnön fölszabadulásuk modellje után kutatnak.

1967-ben aztán jött az igazi föltámadás: Arthur Penn filmre vitte Bonnie és Clyde történetét. Méghozzá hallatlan és — úgy tetszik — elbűvölő rafinériával. Az összegyűjtött fotókból ismert pózokat reprodukált, beállításokat poentírozott a fényképek szellemében. Jól számított, sokakban éltek még a sztereotípiák, az igazi nagy sztereotípiáról, a fölszabadító-rablóról nem is szólva. És, persze, arról az érzékről sem, amely kimutatta az erőszak, a vér, a brutalitás rövidesen bekövetkező újbóli karrierjét.

A Bonnie és Clyde indítás volt ilyen értelemben is, jókor jött, még a mozi alatt sem repedt meg a föld. Penn tudta, mit csinál. Filmet,

amelyben — fölszinesen ugyan — ott a korszellem, divatot (mert bizony a filmbeli Bonnie térd alá lógó szoknya-ja kiszorította a minit) és mindenekelőtt pénzt, pénzt és pénzt. Természetesen itt-ott igazított is. A filmbeli gengszterpáros olyan intelligens és szenzibilis, hogy a világ összes gonosztevőjétől nem lehetne ilyet összeszedni. De másképp is manipulált. Elvégezte a szerecsenmosdatást. Szinte szó szerint kell érteni. A filmben még az autó is fehér, amiben Bonnie meghal. És ráadásul mindketten, *Faye Dunaway* és *Warren Beatty*, megnyerőek, vonzóak, sőt, szépek. Szerelmük pedig — úgy szólván — plátói. Ugye értik? Két okos, intelligens, tiszta és szép ember áll szemben a középszerűek társadalmával. Ez drámai konfliktus a javából: méghozzá katartikus erővel. Mert hogy is jönnek emberek ahhoz, hogy őket háborgassák, a rendőrök, hogy minduntalan vadásszanak rájuk!?

Lehet a szabadságról így-úgy vélekedni, szabad a magántulajdont ilyenek-olyannak minősíteni. Föladom ezeket az ellenvetéseket. Maradnak még mindig az értelmetlen, brutális gyilkosságok. Vagy talán azokat is el lehet fogadtatni önvédelemként? Nos, legyen. De azt csak észre lehet (kell) venni, hogy a két okos, intelligens, tiszta és szép ember legföljebb az egyik bank-cégértől a másikig lát.

Ez az oka annak, hogy — szemben a Filmkultúra kritikusával, az általam is nagyra becsült **Eörsi Istvánnal** — én inkább azt mondom: Arthur Penn világhírű filmje, a *Bonnie és Clyde* mestermű (ő „remekművet” írt). Minden fantasztikusan gondos, ügyes és ravasz, de a remekművek — hitem szerint — valami mást súgnak, mást üzennek. Utalhatnak akár Dosztojevskijra is, ha a terület közelében kívánnék maradni. Attól tartok, kritikustársamat befolyásolhatta, hogy mi még jócskán hozzájárultunk *Bonnie és Clyde* mítoszához. Tizenkét esztendővel megszületése után egy film már mégsem az, ami volt. Tizenkét évig olvastunk róla, hallottuk a fantasztikus kasszasikert, átvettük a divatot, csak a filmet nem láttuk. Persze, ma is szívesen végigüljük, gondolkodunk is róla, de az akkori film többé már fölidézhetetlen.

Mi a *Bonnie és Clyde*ről, a filmről egy kései tudósítást kaptunk. Sajnos, a benne egykoron kárhoztatott brutalitás ma már nem brutalitás. Egyszerűen azért, mert az erőszak, a vér, a kegyetlenség — láthatólag — egyé forrt korunkkal és ami valaha borzasztó volt, az ma dajkamese. A cinikus Huxley azt mondta: a különböző korokban élő embereket egyetlen dolog hasonítja: a kegyetlenség. Neki lenne igaza?

Fábián László